

Over warmoezerij en wilde planten (deel 17)

In deze rubriek worden planten behandeld die vroeger als groente gekweekt werden, in onbruik raakten maar inmiddels keert het tij en worden ze door liefhebbers opnieuw gewaardeerd vanwege hun bijzondere smaak.

Vertegenwoordigers van de lookfamilie (Alliaceae) hebben een goed kenmerk: hun uiengeur. Enkele soorten zijn bekende voedingsgewassen zoals ui, prei en bieslook. Andere groeien in het wild, beschaduwde zoals daslook of in zonnige graslanden en bermen zoals moeslook en kraailook.

Daslook & CO

Tekst: Johan Heirman, Hein Koningen

Daslook (*Allium ursinum*) is een overblijvende kruidachtige plant die zo'n 20 à 40 cm hoog wordt. Ze verschilt qua uiterlijk nogal sterk van de meeste andere looksoorten. De langgesteelde, grondstandige en parallelnervige bladeren zijn 2-7 cm breed, eirond- lancetvormig met een spitse top die wat doen denken aan het blad van het giftige Lelietje-van-dalen (waarmee het absoluut niet mag verward worden als u het wilt eten!). Net als bij de meeste bosgrassen is de onderkant van het blad naar boven gekeerd. De schermvormige bloeiwijze draagt 10-15 zuiver witte, zestellige bloemen. Deze zijn vóór de bloei aanvankelijk omsloten door een gemeenschappelijke bloeischede. Na de bloei ontwikkelt het vruchtbeginsel zich tot een driehokkige doosvrucht met per hok in principe 2 zwarte zaadjes met een mierenbroodje. De spoelvormige bol bestaat uit één schub, hij is relatief kortlevend.

Daslook is een soort met Europese verspreiding en floreert het best in oude loofbossen met milde humus op rijke, beschaduwde bodems op hellingen met ondiep horizontaal bewegend en enigszins kalkhoudend grondwater. Het kan dan de

bodem bedekken over vrij grote oppervlakten, waarboven een doordringende uienlucht hangt. Ze is in Nederland en België relatief zeldzaam, maar wordt al eeuwen als sierplant gebruikt en is dan ook geregeld als stinzenplant aan te tref-

De jonge blaadjes van Daslook steken de kop op.

Bloeiende
Daslook

fen. Daslook is een uitgesproken voorjaarsplant, ze verschijnt omstreeks half april, in de loop van juni vergeelt het blad om daarna snel te vergaan. De uiengeur wordt dan tijdelijk nog intenser. Zoals bij alle vertegenwoordigers van de uienfamilie wordt deze geur veroorzaakt door zwavelverbindingen.

Beschermde plant

In Nederland is Daslook wettelijk beschermd, zowel uitgraven als het plukken van de bladeren is verboden. In België is de plant niet beschermd, maar ook hier moet plukken in het wild ontraden worden. Populaties kunnen onder het plukken lijden, vooral door verdichting van de kwetsbare bosbodem door betreding. Gelukkig verwildert Daslook meestal vrolijk in humeuze, voldoende vochtige beschaduwde tuingrond, vooral door uitzaaiing, in mindere mate ook vegetatief. Uitdroging verdraagt ze niet. Het zijn koudekiemers. Jonge planten doen er verscheidene jaren over voor ze gaan bloeien. Daslook lijkt niet erg geschikt voor teelt in de moestuin, misschien omdat de periode waarin geoogst kan worden erg kort is.

Mogelijk wil de moeshovenier zijn kostbare ruimte niet besteden aan een plant die zo vlot verwildert en dan geplukt kan worden. Het meest praktische is om Daslook onder bomen en struiken in de siertuin een plekje te geven en daar te plukken.

Berenlook

De latijnse naam *Allium ursinum* duidt op een relatie met beren (*Ursus* = beer). Mogelijk dachten onze Germaanse voorouders dat daslook het eerste was dat beren na hun winterslaap aten en dat ze daardoor hun kracht opdeden. In Duitstalige gebieden staat Daslook bekend als *Bärlauch* (berenlook) en is zeer

populair, zowel rauw in *Bärlauchsalades* en -soepen als in *marinades*, brood en kaas. Schrijver dezes wacht elk voorjaar met ongeduld op de komst van het jonge blad. Zo'n tien tot twintig blaadjes, gemixt met een handjevol pijnboompitten, een scheutje olijfolie en een snuifje zout levert een heerlijke pesto op die heel goed samengaat met bijvoorbeeld asperges. Opgelet: na de bloei hopen zich toxische stoffen op in het blad en is het niet meer eetbaar. Uit Zwitserland bereikte ons onlangs een recept waarbij de nog ongeopende bloeistengels in bundeltjes worden samengebonden en aldus kort gestoofd als groente opgediend, maar dat kunnen we pas volgend jaar proberen.

Andere inheemse looksoorten

Bieslook (*A. schoenoprasum*) wordt 15-30 cm hoog, heeft rolronde, holle bladeren en roze/lila bloeiwijzen, en verkiest open, zonnige groeiplaatsen. Het verdraagt, in tegenstelling tot Daslook, tijdelijke overstroming zowel als uitdroging en kwam vandaan voor in Nederland langs de grote rivieren. Het is inmiddels zeer zeldzaam geworden in het wild, maar wordt veelvuldig als toekruid

Slangenlook (foto: de Cruydt-hoeck, Erik van der Ham)

gekweekt. Op de bloemen komen veel hommels af.

Moeslook (*A. oleraceum*), is een warmteminnende soort uit Midden-Europa, groter dan Bieslook (25-80 cm), met smal lijnvormige tot gootvormige bladeren, en een variabele bloemkleur van witachtig tot groenroze. Moeslook geeft de voorkeur aan verrijgde zomen op wat drogere, overwegend kalkrijke en betrekkelijk voedselarme groeiplaatsen. Het is zeldzaam in Nederland en Vlaanderen, maar wat algemener in het zuiden van België. Hoewel de naam anders doet vermoeden wordt moeslook niet gekweekt. Kennelijk was het eenvoudiger om het in het wild te verzamelen.

Slangenlook (*A. scorodoprasum*) is de grootste van onze wilde looksoorten (30-90 cm). Het heeft vlak, lijnvormig 5-15 mm breed blad met ruwe rand. In de bloeiwijze, die aanvankelijk (net als bij andere looksoorten) door schutbladen bedekt is, staan paarse broedbolletjes tussen de langgesteelde paarse bloempjes. Deze soort, met een voorkeur voor enigszins beschaduwde ruigten die incidenteel kunnen overstromen, heeft een nogal versnipperd areaal met zwaartepunt in Centraal-Europa. In Nederland en België is ze zeer zeldzaam, zodat ze niet voor keukengebruik in aanmerking komt.

‘The Vegetable Garden’ van Vilmorin-Andrieux (1885) noemt slangenlook wel, de bolletjes werden in Engeland gebruikt ‘the same as those of the common garlic’ - dus als knoflook.

Slangenlook kan gekweekt worden door de broedbolletjes die zij vormt, dun op regel ‘te

Bij regenachtig weer ontkiemen de broedbolletjes van kraailook soms al aan de plant.

zaaien’. In de praktijk gebeurde dat zelden: het duurde te lang. Om sneller oogstbare planten/bollen te krijgen kunnen de klisterbolletjes van de hoofdbol opgerooid en apart op regel uitgeplant worden. Bij voorkeur in de herfst, maar niet later dan februari.

Kraailook (*A. vineale*) is een halfhoge soort (20-60 cm) met rolronde stengel en geribd, enigszins gootvormig hol blad. Bloemen zijn zelden te zien; de bloemhoofdjes bestaan bijna uitsluitend uit geelgroene tot paars aangelopen broedbolletjes. Het is een soort van licht verrijgde graslanden en bosranden op matig vochtige, voedselrijke en kalkrijke bodems. Ze is vrij algemeen, zowel in Nederland als in

Vlaanderen. Het blad is jong te gebruiken als toekruid op dezelfde wijze als bieslook, maar het is taaier en minder succulent. Behalve Kraailook hebben onze wilde looksoorten zeer aantrekkelijke bloemen. Dat is eveneens het geval met een aantal exotische looksoorten die daarom vanouds werden aangeplant. Vanuit deze groeiplekken zijn ze verwilderd en soms ook ingeburgerd. Het betreft Driekantige look (*Allium triquetrum*), bloemen wit met duidelijk groene streep, uit het westelijk Middellandse Zeegebied en oorspronkelijk aangeplant in parkbossen. Bij Heemstede is ze waarschijnlijk ingeburgerd. Bochtig look (*Allium zebdanense*), bloemen wit, uit Z.W. Azië en ingeburgerd in

de binnenduinrand en het rivierengebied en Berglook (*Allium carinatum*), bloemen roze tot purper, uit Z. en M. Europa en hier zeer zeldzaam voorkomend op droge, grazige grond in het westen van het land.

Armbloemig look

Een andere niet inheemse looksoort is *Armbloemig look* (*A. paradoxum*), een uit Zuidwest-Azië aangevoerde lage soort met lijnvormig, krullend (eetbaar) blad en inderdaad meestal slechts één witte bloem per bloeistengel. Ze gedijt in loofbossen en lijkt, net als bostulp, te profiteren van bodembewerking zoals spitten. In voor haar gunstige omstandigheden kan ze sterk domineren en andere bosplanten verdringen. Om die reden raden zowel Weeda & al. als Londo af deze plant in de tuin te introduceren. Op schrale, droge grond houdt ze zich gedeisd maar op vochtige, humeuze, voedselrijke grond kan de plant sterk woekeren. Uit de vele kleine broedbolletjes groeien makkelijk nieuwe planten.

Armbloemig look, de glanzende broedbolletjes zijn goed te zien. (foto: Corinne Deffontaine)

Doordat Armbloemig look zeer dicht op elkaar kan groeien, en zich met de kleine broedbolletjes in een Daslookbegroeiing kan vestigen, kan hij deze op langere termijn onderdrukken. Dat kan ook met andere tuinplanten gebeuren, ze worden a.h.w. in hun eerste lentegroei gesmoord. De broedbolletjes kunnen zich door regen, vogels, katten en andere dieren (mensen) snel door de gehele tuin verspreiden. Anderzijds hebben de talrijke vrij grote, licht gekleurde bloemscheden grote sierwaarde, de lichte 'vlaggetjes' nemen de sierrol van bloemen over.

Tegenwoordig zijn er nog veel meer fraai bloeiende sieruien te koop. Een aantal daarvan met zeer decoratieve of grote bloeiwijzen is populair en wordt veel aangeplant, vaak in combinatie

met vaste planten. Voor consumptie lijken ze ongeschikt maar wie weet zijn ze in staat te verwilderen buiten de tuinen of zelfs in te burgeren.

Een buitenbeentje

Tot slot een buitenbeentje: Lookzonder-look (*Alliaria petiolata*) heeft niets met de lookfamilie te maken, maar heeft wel de typische uiengeur. Vandaar Lookzonder-look. Deze tweejarige kruisbloemige vormt het eerste jaar een rozet met ronde, gesteelde, grofgetande bladeren en bloeit het tweede jaar in mei met tot 80 cm hoge stengels. Het is een vrij algemeen voorkomende typische zoomplant met een voorkeur voor bosranden en hekken op kalkrijke, voedselrijke, lemige gronden. Deze waardplant voor het oranjetipje is ook eetbaar voor ons, maar we hebben er zelf geen culinaire ervaring mee, gezien de overvloed aan smakelijker alternatieven.

Lookzonder-look: geen familie, wel uiengeur. (foto: KU Leuven)

Bronnen:

Heukels/Van der Meijden – *Flora van Nederland*

De Langhe & al. – *Flora van België en aangrenzende gebieden*

Weeda & al. – *Nederlandse Oecologische Flora IV*

Van Landuyt & al – *Atlas van de Flora van Vlaanderen en het Brussels gewest*

Ger Londo - *Naar meer natuur*
www.narrativeenvironments.ch

Foto's, tenzij anders vermeld: Machteld Klees